

10. Наливайко Д.С. Шевченко, романтизм, націоналізм. / Д.С. Наливайко. // Слово і час. – 2006. – № 3. – С. 3-21.

11. Прісовський Є.М. Національне й загальнолюдське начала в поезії Юрія Липи / Є.М. Прісовський // Творчість Юрія Липи в культурно-історичному контексті ХХ століття: Матеріали Всеукраїнської наукової конференції.– Одеса: Астропринт, 2000. – С. 28-33.

12. Рахманний Р. Дмитро Донцов і Юрій Клен: 1933-1939 / Р. Рахманний // Україна атомного віку: Есеї і статті.– Торонто: Гомін України, 1988. – Т.2. – 616 с.

13. Хорковський Р.О. Основні ідеї Драгоманова, Липинського, Донцова і Липи / Р.О. Хорковський // Юрій Липа: голос доби і чину: Збірник наукових праць, присвячених 100-річчю від дня народження Юрія Липи. – Львів: Львівський національний університет ім. І.Франка, 2001. – С. 359-367.

14. Череватенко Л.І. «...І тим мечем нашим гострим утвердимось» / Л.І. Череватенко // Липа Ю. Козаки в Московії. Роман із XVII століття. – 4-те видання.– К.: Видавництво імені Олени Теліги. – К., 2000. – С.3-11.

15. Череватенко Л.І. Два розділи нествореної книги. / Л.І. Череватенко // Дніпро. – 1995. – № 2-3. – С. 148-151.

16. Янчук О.І. Поет нескореного духу: Штрихи до поетичного портрета Юрія Липи: Матеріали громадського лекторію. / О.І. Янчук. – Одеса: Астропринт, 1999. – 24 с.

17. Янчук О.І. Пороги вічності Юрія Липи / О.І. Янчук // Липа Ю. Вірую: Вибрані вірші.– Львів, 2000. – С. 93-100.

Галина Райбедюк

кандидат філологічних наук

професор кафедри української мови і літератури ІДГУ

(м. Ізмаїл, Україна)

Марина Вельчева

магістрантка кафедри української мови і літератури ІДГУ

(м. Ізмаїл, Україна)

ІСТОРИОСОФСЬКИЙ ДИСКУРС У СПАДЩИНІ

ІРИНИ КАЛИНЕЦЬ

Історично склалося так, що кожен український митець слова – від співця Митуси й до письменника сучасної постмодерної доби – змушений постійно

перебувати «на барикадах» боротьби – за мову, за культуру, за саму Україну. І це закономірно, бо література поневоленої нації на кожному історичному етапі розвитку була (та й сьогодні є) передусім «цитаделлю духа», духовною зброєю, знаменом, що гуртувало до змагу за право утвердитись на власній землі, стихією, що акумулювала й водночас живила націєкреативні й державотворчі устремління, формувала сакральне поле національної ідентичності» [9, с. 5]. Тож цілком сподіваним є той факт, що етико-емоційний «нерв» художньо-естетичної системи більшості українських письменників визначає духовно-патріотичний історизм; художню ж аксіологію засадничо структурує націоохоронний етос, базований на «народному досвіді, вироблених ним упродовж віків моральних цінностях, переконання, що поза національним ґрунтом не можна говорити не тільки про творчість, а й про культуру, духовність узагалі...» [3, с. 177].

Є ще одна іманентна ознака художньої історіософії українських письменників. Її параметри чітко окреслила І. Руснак: «Так уже склалося історично, що головною рисою української історіософської традиції впродовж тривалого часу було тяжіння до художньої, ірраціонально-інтуїтивної виразності [12, с. 7]. Це й зумовило синтез націєтворчого та релігієсофського начал художньої системи поетеси, міцне світоглядне підґрунтя якої визначив християнський провіденціалізм Шевченка, за словами Пантелеймона Куліша, його «ієреміївське пророкування».

Визначальні пріоритети історіософської концепції того чи того митця – окрема тема, що вимагає спеціального дослідження – і то не одного. При цьому слід враховувати, що кожен із українських митців слова ХХ століття певною мірою успадкував і продовжив попередні традиції, зокрема увібрав ті чи ті аспекти шевченківської історіософської доктрини. Ведучи мову про художню історіософію Т. Шевченка, Ю. Барабаш веде мову не про «конгломерат розрізнених історіософських елементів», а «вповні реальну концепцію», «художньо-історіософську систему». Він виокремлює кілька фокальних з історіософського погляду аспектів та проблем як базових для його історіософії: націософський первень, національна міфологія, національна самокритика, національна історія, національна держава [1]. Узагальнюючи наявні в дотеперішньому шевченкознавстві ідеї дослідників еміграції та материкової України різного періоду, В. Яременко структурує історіософську систему Т. Шевченка такими складовими: 1) знання про минуле; 2) погляди на історію, її дослідження та вивчення; 3) використання історичного матеріалу у творчості: і як засобу досягнення художньої мети, і як специфічної суб'єктивної форми сприйняття, вираження та розуміння історії [14].

Подібне можна сказати й про багатьох інших митців слова. Попри різночитання історіософського дискурсу в художніх творах українських письменників ХХ століття, котрі продовжили традицію Т. Шевченка, неспростовним є факт їх *національної історіософії* як усепроникного та всеосяжного феномену творчості.

Історіософські акценти в літературі набувають найбільшої гостроти в періоди суспільної «смути». В українській новітній історії таким періодом була пора «політичного застою» 70-х років минулого століття, що її І. Дзюба лаконічно сформулював як «українське безчасся». Саме тоді особливо гостро постали проблеми національної онтології у творчості митців-нонконформістів. Її, як відомо, найпродуктивніше репрезентували поети-дисиденти (В. Стус, І. Калинець, І. Світличний, С. Сапеляк, М. Руденко, Т. Мельничук та ін.). У цій когорті на особливий статус претендує постать Ірини Калинець – поетеси, культуролога, науковця, публіциста. В її особі вражає насамперед багатогранність творчих зацікавлень, поєднана з активністю громадської діяльності. Кожна з ділянок, якій вона віддавала свій таланти й енергію, може заповнити ціле життя людини і принести їй заслужене визнання. Але в Ірини Калинець ця багатогранність не є зміною окремих зацікавлень, у ній виявилася цілісність особистості, цілеспрямованість характеру, єдність дії і вчинку, Слова й Долі. Сьогодні ця особистість постає у своїй завершеності, і виникає нагальна потреба осмислити її [4]. Увагу й шану вона заслужила своїм страдницьким, героїчним життям і творчістю, засадничі принципи якого оберталися довкола державотворчих ідей, націєтворчих проблем.

Серед багатьох галузей творчої діяльності Ірини Калинець найперше хотілося б виділити її поезію, хоча кількісно вона займає порівняно незначне місце в її доробку. У восьмитомнику їй виділено перший том, який включає вибір із шести збірок і має символічну назву «Шлюб з полином».

Поезія Ірини Калинець розбудована на колізіях української історії, осягненнях культури, фольклору та етнографії. За словами Т. Салиги, «це світ, у якому, крім її сучасників, живуть українські гетьмани, творці національних надбань, це світ, у якому палає ватра народного духу з часів язичницьких до часу сущого» [13, с. 225]. Тож закономірно, що індивідуальним маркером художнього стилю Ірини Калинець є активне залучення так званого історичного хронотопу. Історичні персонажі, так би мовити, «вклинюються», в художні тексти поетеси. Вони є символами своєї епохи, носіями історичної пам'яті, образами, котрі тісно поєднують минуле й сучасне. Перед читачем постають добре впізнаванні, відомі в історії України постаті. Цікавим

під цим кутом зору є цикл «Дорошенко», структурований сімома частинами, назви яких відсилають реципієнта до виразних історичних алюзій («Січ», «Чигирин»). Тут закладено національні імперативи дисидентки, зокрема, болючу тему – заклик до боротьби за волю України. Поетеса вкладає у вуста Дорошенка власні націєтворчі інтенції. Лейтмотивом крізь цикл проходить патріотичний пафос із властивою риторикою: «Козаки! / Заки не пізно ще, заки / Хоругви в сонці не поблекли, / Заваримо ляхові пекло! / Розкосу, босу і їдку / Попросим силу. Не Москву – / Во ім'я волі і синів / Нехай веде нас чистий гнів!..» [7, с. 48].

Немає потреби наголошувати на актуальності для сьогодення цитованих вище рядків, написаних у смутні роки політичного застою, в «часи українського безчасся» (І. Дзюби). В цьому творі, як і в багатьох інших («Довбуш», «Юр», «Гетьманівна»), увесь склад образної системи є реальним, але в ньому сконцентровані та згущені настільки суттєві й значущі моменти життя, що значення його переростає всі просторові, часові, соціально-історичні обмеження, «не відриваючись від цього конкретного соціально-історичного ґрунту» [2, с. 372].

У поетичному доробку Ірини Калинець є вірші, котрі можна потрактувати як медитативні інтерпретації нею перебутого й художньо осмисленого. Прикметним у цьому плані є вірш «Реквієм (на стрілецьких могилах)», в якому з особливо глибинним трагізмом відтворено одну з найдраматичніших сторінок національної історії: «...і плаче вічна чайка в вічність / що вже давно гнізда нема» [7, с. 160].

Відомий еміграційний етнопсихолог і літературознавець В. Янів у розвідці про Ігоря Калинця акцентував, що «Калинцева зорова інтуїція сприяє його розумінню часових кордонів [...] Тому він натхненно каже, дивлячись на панораму рідного міста: «...Але я ріс вежею Успення, / видирався з сутеринових зажур, / щоб згодом струнким і упевненим / встав всім на голову Юр». Ірина Калинець теж присвятила вірш греко-католицькому храмові («Юр»), за часів його перебування не в лоні властивої йому церкви. Але суть не так у цьому вірші, як у тім, що слова «...хто ми й для чого ми?» – це золоте незмінне правило життєвої поведінки поетеси-дисидентки [13, с. 223].

Особлива роль у творах поетеси, в яких інтерпретовано українську історію, належить прийому ретроспекції, заснованої на властивостях людської пам'яті. Тут діє суб'єктивний відбір, до якого й приєднуються закони пам'яті, що зберігає минуле з різною якістю та інтенсивністю. Тому має значення не тільки те, що згадується, а й те, що пропускається [8, с. 191]. Ірина Калинець володіла дивовижною здатністю зв'язувати в один ідейно-змістовий вузол хронологічно різні часи, актуалізувати

історичну пам'ять, реконструювати ментальність українського народу. Про це свідчить її художньо втілений поетичний світ: «...Лише заснути вічним сном, / Лише цвісти багряним маком, / Лише із свіччиних долонь / Приймати пам'ять і подяку [7, с. 160].

У кожної людини є «святиня власна, персональна, і є святині всієї нації – це державність, заради котрої треба, якщо потрібно, й померти. Але державність України треба ще вибороти» [11, с. 9]. Лірична героїня Ірини Калинець готова на будь-які жертви заради цієї ідеї, ладна офірувати найдорожчим заради того, щоби «прийти і вмерти / на своїй землі» [7, с. 107]. Процес жертвоприношення пов'язаний із безліччю екзистенційних страждань, віддач, безкінечних відречень, які не можуть забезпечити щастя на землі. Тому відчуття приреченості та гнітючий емоційний настрій, який виповнює атмосферу багатьох віршів (наприклад, «Приреченість»), є іманентною ознакою її внутрішнього стану: «І прийшла до них куля: / – Чи не хочете ви стати пам'яттю мертвих? / І згодились вони впасти в трави високі. / І згодились вони на могилу над степом. / І згодились вони на сльозу окривавлену...» [7, с. 72]. У подібних рядках, безумовно, прочитується біографічна проекція на текст. Водночас маємо тут алюзії на євангельські сюжети про фізичні муки Спасителя та страждання його Матері.

Найвищою жертвою, яку може принести людина, «є добровільна жертва з любові, з відчуття виконання своєї місії» [10, с. 116]. Поетеса в новій суспільно-історичній ситуації переосмислює один із найчільніших концептів христології – концепт Жертви (усвідомленої офіри) в ім'я щастя інших: «І зупинилась під хрестом печально / І взяла в руки біле тіло сина. / І дивляться століття запитально, / чому у нього посмішка щаслива [7, с. 25]. Вона апологетизує офіру заради добра для людей, для України. Гуманістичний сенс її слова впливає і з самої художньої свідомості, й водночас із національної духовної традиції, у тім числі й церковного канону. Фінальні рядки тексту вірша «Оранта» увиразнюють ідею служіння поетичного слова народові, котре в індивідуальному вираженні набуває особливої переконливості: «Щоб стало наді мною білими долонями, / щоб стало наді мною наче ікона, / життя моє, / в якому я / сльоза лиш!» [7, с. 27].

Ірина Калинець виховувалась і виростала у християнській атмосфері, тому біблійні мудрощі для неї є не міфологією, не консервативною поведінкою поклонятися Всевишньому, а іманентним станом душі, в яку вселяються любов до ближнього і ненависть до всього злого й темного. Вона несе свій хрест, не нарікаючи на його тягар, ставлячи перед собою питання: «Як нам бути?», благаючи при цьому

відповіді у Стражденної Діви Марії: «Свята, велична, всемогутня, / коли й тебе підняв цей жах, / то як нам бути, як нам бути / на цих наблиснених ножах?» [7, с. 158].

Через цей біблійний образ Ірина Калинець утверджує онтологічний зміст доміантних у її творчості образів матері й Вітчизни, що передається багатою символікою релігійно-духовного плану. Вони втілюються в концептах «Мати-Богородиця, Мадонна-Україна», відкриваючи духовні та морально-етичні імперативи українства: «Слався, Маріє!..» / Мамо! / Мій притулок у твоїх долонях! / Мамо! / Мій дім у твоєму серці! / Мамо!» [7, с. 25]. Поетеса створила образ Мадонни, що є уособленням долі України: «Мадонно, спокійна, як вічний час, / що струмить доокола блаженним світлом, ллється срібний нектар із зоряних чаш / над твоїм колисковим світом. / Затихає мій жаль. / І моя журба. / І схиляюсь тобі в коліна, / щоб знову збудилась в мені війна, / мадонно моя, / УКРАЇНО!» [7, с. 34].

З опублікованого сьогодні мемуарного матеріалу, зокрема, зі свідчень очевидців, близького оточення письменниці видно, що для неї основними пріоритетами в житті були Божий Закон та національне буття. Зі спогадів Мирослави Стасів: «...спілкуючись з Іриною, я відчувала силу енергії добра і світла, глибоку віру в Бога і в Україну [6, с. 309].

Тематичний спектр поезії Ірини Калинець, репрезентований історіософською проблематикою, міцно пов'язаний з її науковими пошуками, в яких бачимо спроби власного прочитання важливих сторінок історії та культури. Цей аспект її діяльності вимагає уваги науковця-історика, але вже те, що в цих пошуках її постійно підтримував і консультував професор Ярослав Дашкевич, говорить сам за себе.

Історіософська концепція Ірини Калинець, творчо реалізована в поезії, великою мірою репрезентована її історичними працями («Загадки хрещення України-Руси», «Митрополит Андрей – будівничий нації», «За Вефлеємською зорею, або дорога істини», «Релігія. Церква. Інтелігенція. Держава», «Між законом і благодаттю», «Влада своя. А мислення – чуже», «Торгаші, або думки все ще дисидента», «Чорний вірус сатани»). У цих та інших історичних студіях дослідниця акцентує увагу завперш на важливих проблемах національної історії та культури, головним чином тих, що за радянської пори трактувались тенденційно з викривленням фактів. У кожній історичній розвідці перед нами постає не тільки полум'яний патріот, але й прискіпливий і неординарний науковець, який оперує великим історичним фактажем і чітко презентує власну історіософську концепцію.

Сказане яскраво демонструє праця «Епоха гунів та її передісторія: (У світлі біблійних джерел)». Авторку цікавили не тільки і не стільки етногенетичні процеси, пов'язані з виникненням степової імперії європейських гунів, як те, що пов'язувало гунів з українським етносом. М. Ільницький переконливо доводить, що Ірина Калинець «намагається розвіювати міфи: обравши для свого трактування біблійний ключ, вона називає гунів нащадками Ізраїля, а імперію гунів – поліетнічним утворенням. І справа не в тому, чи таке трактування буде сприйняте іншими вченими. Справа в тому, як відзначає у передмові до цього дослідження Ярослав Дашкевич, що «Ірина Калинець допоможе усвідомити потреби українських гуманітарних наук у цій ділянці» [4].

В історичних працях Ірини Калинець, як і в поезії, чітко прочитується синтез націєтворчого та релігієсофського начал. Її доробок владний акцентувати увагу на «сущій нині проблемі українофобії, протиставляючи всілякому політичному та аморальному всездозволенню денационалізації народу» [5, с. 2]. Власне, це і є іманентними ознаками художньої історіософії поетеси, усі складові якої ще належить вивчити й осмислити спеціалістам. За великим рахунком треба визнати, що у випадку історіософської концепції Ірини Калинець, як і всіх поетів-дисидентів, маємо перетин наукового й символічного сприйняття та інтерпретації української історії. Проте її поезія та науково-публіцистичні праці настільки опуклі й точні, настільки об'єктивні й актуальні, що в сучасному контексті мови про загальні тенденції національної історіософії обійти їх фактично неможливо.

Література

1. Барабаш Ю.Я. Історіософія Тараса Шевченка / Ю.Я. Барабаш // Слово і Час. – 2004. – № 3. – С. 15-37.
2. Бахтин М.М. Вопросы литературы и эстетики / М.М. Бахтин. – М.: Художественная литература, 1975. – 501 с.
3. Дончик В.Г. Доля української літератури – доля України: монологи й полілоги / В.Г. Дончик. – К.: Грамота, 2011. – 639 с.
4. Ільницьким М.М. Цілюща сила полинової гіркоти / М.М. Ільницький. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.youtube.com/watch?v=mUe3pVK8hpU
<https://www.youtube.com/watch?v=mUe3pVK8hpU>
5. Калинець І.О. Зібрання творів : у 8-ми т. / І.О. Калинець. – Львів: СПОЛОМ, 2012. – 240 с.

6. Калинець І.О. Повне зібрання творів: у 8-ми т. / І.О. Калинець. – Львів: СПОЛОМ, 2015. – Том додатковий: Метелики над могилою: листи, спогади, неопубліковані твори у попередніх томах. – 514 с.

7. Калинець І.О. Шлюб із полином: поезія // Калинець І.О. Повне зібрання творів: у 8-ми т. / І.О. Калинець. – Львів: СПОЛОМ, 2012. – Т. 1. – 232 с.

8. Копистянська Н.Х. Художній час як категорія порівняльної поетики / Н.Х. Копистянська // Слов'янські літератури: XI Міжнародний з'їзд славістів: [доповіді]. – К.: Наукова думка, 1993. – С. 184-200.

9. Мафтин Н.В. Західноукраїнська та еміграційна проза 20–30-х років ХХ століття: парадигма реконквісти: [монографія] / Н.В. Мафтин. – Івано-Франківськ: ВДВ ЦІТ Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника, 2008. – 356 с.

10. Мейзерська Т.С. Re-presence: відлуння Сходу в українській літературі ХІХ ст.: [збірник статей] / Т.С. Мейзерська. – Одеса: Астропринт, 2009. – 156 с.

11. Осадчий М.Г. Передмова / М.Г. Осадчий // Калинець І.О. Шлюб із полином: поезія. – Львів: СПОЛОМ, 2012. – Т. 1. – С. 7-11.

12. Руснак І.Є. «Я був повний Україною...»: художня історіософія Уласа Самчука: [монографія] / І.Є. Руснак. – Вінниця: ДП ДКФ, 2005. – 406 с.

13. Салига Т.Ю. Свічник загас ... І зяясніє знову / Т.Ю. Салига // Калинець І.О. Шлюб із полином: поезія. – Львів: СПОЛОМ, 2012. – Т. 1. – С. 215-226.

14. Яременко В.В. До проблеми історіософії Тараса Шевченка: методологічні підходи / В.В. Яременко // Слово і Час. – 2007. – № 3. – С. 19-27.

Profesor Auxiliar
Carlos Roque García. Doctorante
Instituto Superior Politécnico “José Antonio Echeverría”
(La Habana, Cuba)

PRIMEROS HABITANTES DE LA PROVINCIA DE MATANZAS, CUBA: SEGÚN LAS INVESTIGACIONES ARQUEOLÓGICAS MÁS RECIENTES.

Hace ya algunos años cuando me desempeñaba como investigador arqueólogo de la Academia de Ciencias de Cuba en la provincia de Matanzas, tuve el privilegio de realizar innumerables expediciones, excavaciones y trabajos de laboratorio con prestigiosos investigadores como el Dr. Ercilio Vento Canosa, Milton Pino, Gabino La Rosa, Aida Martínez Gabino, Jorge Rodríguez, Tatiana Cervera Albuquerque, Silvia T. Hernández